

Az országgyűlési választások hatása az öngyilkosságokra Magyarországon

KMETTY ZOLTÁN¹ – ZONDA TAMÁS^{2*} – TÓTH MÓNIKA DITTA³

¹ Károli Gáspár Egyetem, Budapest

² Magyar Szuicidium-prevenációs Társaság, Budapest

³ Semmelweis Egyetem, Magatartástudományi Intézet, Budapest

(Beérkezett: 2013. november 11.; elfogadva: 2014. március 6.;
online megjelenés dátuma: 2014. június 6.)

Elméleti háttér: Durkheim fogalmazta meg elsőként a társadalmi integráció és az öngyilkosság közötti összefüggést. Vizsgálatai során azt találta, hogy az az egyén, aki lazán kötődik a társadalomhoz, nagyobb öngyilkossági kockázatnak van kitéve. A társadalmi integráció egy sajátos része, aspektusa a közösség nagyobb eseményeiben, ünnepeiben való részvétel. A társadalomba stabilan integrálódott személy nem csak elfogadja, hanem gyakorolja is közössége ünnepeit, kiemelt eseményeit, mert egy-egy ilyen alkalommal is ki tudja nyilvánítani a társadalom iránti elkötelezettségét, a közösséghez tartozás érzését. Phillips szerint ilyen társadalmi integrációt erősítő esemény az USA-ban az elnökválasztási időszak. Megfigyelése szerint a választások éveinek két hónapjában (szeptember-október) az összhalálózási ráta alacsonyabb, mint a nem választási évek azonos hónapjaiban. Ezt a jelenséget „death-dip effect”-ként írta le, melyet később több szerző az elnökválasztások előtti időszak alatt tapasztalható öngyilkossági gyakoriságra is érvényesnek talált. *Cél:* A parlamenti választások és az öngyilkossági események számának alakulása közötti összefüggések vizsgálata magyarországi viszonyok között. *Módszer:* A szerzők a magyarországi országgyűlési választások évének három hónapjában az öngyilkossági események gyakoriságáról kapott adatokat összevetették a nem választási évek megfelelő hónapjainak adataival. Vizsgálták továbbá a választás napját megelőző és követő héten, valamint a választás napján történt öngyilkos cselekmények számát. A vizsgálat során varianciaanalízist (ANOVA), Poisson-modellt és idősoros megközelítést alkalmaztak. *Eredmények:* 1. A hazai parlamenti választási *napokon* az öngyilkosságok száma *magasabb* volt, mint a nem választási márciusi-áprilisi-májusi vasárnapokon, de a különbség nem bizonyult szignifikánsnak. 2. Nem jelentkezett az öngyilkosságok számának változása a választások *előtti és utáni hét napjain* sem. 3. Vizsgálatunk szerint nem volt kimutatható az öngyilkossági esetek számának csökkenése az országgyűlési választások *két hónapjában* (április-május) a többi, nem választási év azonos hónapjainak öngyilkossági eseményeivel összevetve sem. *Következtetések:* A vizsgálatok azt mutatták, hogy hazai viszonyok között nem bizonyítható a parlamenti választások társadalmi integrációt fokozó hatása, így a death-dip jelenség sem volt észlelhető. Figyelemre méltó eredmény ugyanakkor, hogy a választások vasárnapjain az országos

* Levelező szerző: dr. Zonda Tamás, 1121 Budapest, Mártonhegyi út 22/d.
E-mail: zondat@t-online.hu

öngyilkosságok számai magasabbak voltak a nem választási vasárnapokhoz képest, bár a különbség nem volt szignifikáns.

Kulcsszavak: társadalmi integráció, death-dip effektus, öngyilkosság, parlamenti választások

1. Bevezetés, előzmények

Az öngyilkosságok szociológiájába Durkheim (1897/1982) vezette be a társadalmi integráció fogalmát. A közösségbe való integrálódás, a normák elfogadása és az ezek szerinti életvitel befolyásolja az egyén magatartásformáit, megküzdési erejét, hatékonyságát. Durkheim az integráció fogalmát eredetileg öt társadalmi jelenségnek (vallás, család, politikai élet, az európaiától eltérő társadalmak, katonaság) az öngyilkosságra gyakorolt hatása alapján dolgozta ki. A politikai élet változásainak elemzése során bizonyította, hogy az öngyilkossági gyakoriság csökken a háborúk, a forradalmak, a politikai válságok és egyéb, a populációt érintő jelentősebb események idején. A csökkenés mértéke attól függ, hogy az érintett népesség tagjait mennyire foglalkoztatják az adott történések, mennyire involváltak érzelmileg abban (Durkheim, 1897/1982, 194. o.). Ezek a események megerősítik az egyén csoporthoz tartozását, előtérbe kerülnek a közös célok, a társadalom integráltsága erősödik.

Később Halbwachs (1930) is megerősítette a durkheimi tételt; a Dreyfus-ügy kapcsán végzett kutatásai egyértelműen igazolták, hogy a politikai krízisek megnövelik a szociális integrációt és csökkentik az öngyilkossági rátát. E tétel azóta számos további igazolást nyert; példaként utalunk az első és második világháború éveinek öngyilkossági statisztikáira (Zonda, 1995), vagy az 1990 körüli időszakban rendszerváltó, volt „szocialista” országok többségében jelentkező öngyilkosságiráta-csökkenésekre (Mäkinen, 2000; Zonda, 2013).

A társadalmi integráció szerepének sajátos aspektusát észlelte Phillips, aki 1970-ben közölte, megjelenése idején nagy érdeklődést kiváltó kutatását. E kutató 1333 USA-beli híres személy halálának és születésnapjának hónapjait vetette egybe, így jutva el az általa „death-dip effect”-ként (halálozáscsökkenés) leírt jelenséghez. Vizsgálata során ugyanis azt figyelte meg, hogy a vizsgált személyek kvázi elhalasztják halálukat születésnapjukra, vagy az a körüli napokra, s ezért a születésnap előtti időszakban kevesebb az összháálesetek száma, mint az várható lenne a hosszú távú adatok alapján (Phillips, 1970). A tételt ekkor csak a közismert személyekre tartotta érvényesnek, de egy későbbi vizsgálatban (Phillips & Feldman, 1973) igazoltnak látta ezt a teljes népességre is bizonyos kiemelt ünne-

pek, események kapcsán [Engesztelés napja (Jóm kippur), Hálaadás napja, Olimpiai játékok], legjellemzőbben azonban az USA elnökválasztási kampánya idején. Az 1904–1968 közötti időtartam 17 választását vizsgálta és azt tapasztalta, hogy 13 alkalommal csökkent az összhalálozások száma a választási kampány legintenzívebb szakaszában (szeptember–október) a kontrollként használt többi év megfelelő hónapjaihoz képest (Phillips & Feldman, 1973). A jelenséget szintén a death-dip effektusként és a durkheimi társadalmi integráció fokozódásával interpretálta, mely hipotézist ezt követően több vizsgálat megerősített az öngyilkosságokra nézve is.

Az ennek szellemében történt első közlés szerint az a krízis, melyet Kennedy elnök meggyilkolása jelentett az amerikai társadalomban, komoly integratív erővel hatott, mert az USA 29 városában nem történt öngyilkosság 1963. november 22–30. között (Biller, 1977). Boor (1981) az öngyilkosságok és a más okból történt halálozások számát vizsgálta, melyek szeptemberben és októberben az USA elnökválasztási éveiben szignifikánsan alacsonyabbnak bizonyultak, mint a megelőző évek azonos hónapjaiban. Úgy vélte, hogy a társadalmi integráció erősödik az elnökválasztások idején, ezért csökken a halálozás (különösen az öngyilkosságoké) e két hónap alatt. Vizsgálata szerint novemberben és decemberben még tartott a csökkenés a választás éveiben, különösen az öngyilkosságokat illetően (Boor, 1981).

Ezt követően Boor (1982) izoláltan vizsgálta az öngyilkosságok, a balesetek és a gyilkosságok miatt történt halálozások alakulását az elnökválasztási kampányok hónapjaiban. Azt találta, hogy a választási évek szeptember–októberében a halálozási ráta csökkent a vizsgált populációban; a redukció legkifejezettebben az öngyilkosságokat érintette, kevésbé volt hangsúlyos a baleseti halálok esetén és nem volt összefüggés a gyilkosságok tekintetében. (Evidens, hogy az egyénnek legnagyobb ráhatása az öngyilkosságra van, mert szándékos cselekmény; jóval kisebb az egyéni kontroll a baleseti halálra, legkevesebb ráhatásunk pedig a gyilkosságokra van, mely egy másik személy szándékos cselekményének az eredménye.)

Boor eredményeit és számításait Wasserman (1983) metodikailag és teoretikusan is hibásnak találta. Ő az 1903 és 1977 közötti időszak havi öngyilkossági és halandósági adatait többváltozós idősor-analízissel vizsgálva azt találta, hogy a munkanélküliségi ráták kontroll alatt tartása mellett nincs szignifikáns kapcsolat az elnökválasztások és az öngyilkosságok, valamint egyéb halálozási arányok között (Wasserman, 1983). Heves vita alakult ki Boor (Boor & Fleming, 1984a,b) és Wasserman között, utóbbi kétségbe vonta az amerikai elnökválasztás bármilyen hatását az öngyilkossági rátára (Wasserman, 1984a,b).

Lester (1990) ezt követően vizsgált négy USA-beli elnökválasztást a befejezett öngyilkosságokra nézve, és azt találta, hogy az elnökválasztások

az USA-ban többnyire csökkentik a befejezett öngyilkosságok rátáját a választás hónapjában, tekintet nélkül a győztes pártra. Végül, az USA-beli elnökválasztások kapcsán kialakult vita eldöntésére a National Institute of Health (Nemzeti Egészségügyi Hivatal) független szakembereket kért fel, akik terjedelmes munkájukban azt állapították meg, hogy a társadalmi integráció az egyes államokban domináló erő és több szinten is hat, még olyan sokkoló történések esetében is, melyek hatással lehetnek az öngyilkosságra (Classen & Dunn, 2010).

Az USA-ban történt vizsgálatokhoz hasonló közleményt a magyar, illetve nemzetközi szakirodalom gondos vizsgálatával sem találtunk. Az egyesült államokbeli szakirodalom alapján a következő kérdésekre kerestük a választ:

1. A hazai választások vasárnapjain változott-e az öngyilkosságok száma a nem választási vasárnapokhoz képest?
2. A választási napot megelőző és követő 1-1 héten észlelhető-e az öngyilkossági események számának változása?
3. Hazai viszonylatban észlelhető-e a választási években a választás hónapjaiban (április-május) az öngyilkosságok számának szignifikáns csökkenése a nem választási évek megfelelő hónapjaihoz viszonyítva?

2. Módszer

Elemzésünkhöz az 1990. január 1. és 2010. december 12. között történt öngyilkossági adatokat használtuk fel (62 969 személy), melyeket a KSH bocsájtott rendelkezésünkre. Igyekeztünk metodológiai szempontból minél teljesebb körűen tesztelni a vizsgált összefüggéseket, ezért a varianciaanalízis (ANOVA) mellett többváltozós statisztikai módszereket is használtunk (Poisson-modell). A tizenkét országgyűlési választás a következő (vasárnapi) napokra esett (1. táblázat).

1. táblázat. Az országgyűlési választások első, illetve második fordulójának időpontjai Magyarországon

Első forduló	Második forduló
1990. 03. 25.	1990. 04. 08.
1994. 05. 08.	1994. 05. 29.
1998. 05. 10.	1998. 05. 24.
2002. 04. 07.	2002. 04. 21.
2006. 04. 09.	2006. 04. 23.
2010. 04. 11.	2010. 04. 25.

3. Eredmények

3.1. Választási napok

Adataink közül leszűrtük az 1990 és 2010 közötti vasárnapokból azokat, amelyek márciusra, áprilisa és májusra estek. Ebben a három hónapban rendezték az országgyűlési választásokat Magyarországon (1. táblázat). Első lépésben azt vizsgáltuk, hogy azokon a vasárnapokon, melyekre az országgyűlési választások estek, hogyan alakult az elkövetett esetek száma, összehasonlítva a nem választási vasárnapokon történt eseményekkel (2. táblázat). A vizsgálandó teóriától eltérően, az országgyűlési választások napjain (márciusi, áprilisi és májusi vasárnapok) magasabb volt az elkövetett öngyilkosságok száma, mint a többi, nem választási vasárnapokon, a különbség azonban nem volt szignifikáns.

2. táblázat. Az öngyilkosságok alakulása a márciusi, áprilisi és májusi hónapokban a választási és a nem választási években (ANOVA)

		Átlag	Standard hiba	F	Sig.
Öngyilkosságok száma	Nem választási nap	7,88	0,22	1,91	0,168
	Választási nap	9,33	1,03		
Öngyilkosságok száma normálva	Nem választási nap	1,02	0,02	1,15	0,285
	Választási nap	1,15	0,12		

Mivel 1990 és 2010 között az öngyilkosságok száma markánsan csökkent Magyarországon, az adatokban a trendhatás jelentős volt, mely magában is befolyásolhatta az eredményeket. Ennek kiszűrésére kialakítottunk egy olyan mutatót is, ami a trendhatásra normált. Az adott vasárnapra eső öngyilkosságok számát elosztottuk az átlagos évi vasárnapi öngyilkosságok számával. A normált mutató azt méri, hogy az adott vasárnapon az évi átlaghoz képest mekkora az öngyilkosságok száma. Ebben a vizsgálati modellben is megerősítést nyert az előző metodikával kapott eredmény (2. táblázat).

Az eredményt tovább ellenőriztük többváltozós statisztikai módszerrel: a napi öngyilkosságok számára illesztettünk Poisson-modellt ($\text{Khi}^2 = 29,9$; $p < 0,001$), ahol független változóként szerepeltettük a hónapot

(dummy-változóként), illetve egy trendváltozót és azt, hogy volt-e az adott napon választás ($B = 0,156$; $p = 0,057$). Az első módszerrel kapott eredmény-nyel azonos összefüggést találtuk ezzel az eljárással is.

3.2. Választási hetek

Az elemzés második része a választási napok helyett a választás körüli hetekre koncentrált. Vizsgálati logikánk megegyezett a napi szintű elemzésnél bemutatottal. Teszteltük az átlagok különbségét, majd ugyanezt elvégeztük normált mutatókra is (a heti öngyilkossági számokat az éves átlagos heti öngyilkossági számmal normáltuk). Egyik módszer szerint sem találtunk összefüggést az öngyilkosságok száma és a választások között, azaz a választás előtti és utáni héten az átlagos öngyilkossági szám nem különbözött a vizsgált többi héttől (3. táblázat).

3. táblázat. A heti öngyilkosságok alakulása (napi értékek átlaga) a márciusi, áprilisi és májusi hónapokban a választási és a nem választási években (ANOVA)

		Átlag	Standard hiba	F	Sig.
Öngyilkosságok száma	Nem választási hét	8,76	0,13	2,19	0,139
	Választási hét	9,72	0,66		
Öngyilkosságok száma normálva	Nem választási hét	1,06	0,18	1,52	0,218
	Választási hét	1,03	0,11		

A heti öngyilkossági adatokra is illesztettünk egy Poisson-modellt ($\text{Khi}^2 = 12,05$; $p = 0,017$), amiben független változók között szerepeltettünk a hónapok mellett egy trendváltozót, valamint azt az indikátort, hogy az adott héten volt-e választás. Utóbbi változó nem volt szignifikáns ($B = 0,36$; $p = 0,830$).

3.3. Választási hónapok

Az elemzés harmadik lépcsőjében azt vizsgáltuk, hogy az áprilisi és májusi hónapokban (hazai választások ideje) hogyan alakultak az öngyilkossági arányszámok a választási években és a nem választási években. Varianciaelemzéssel nem találtunk eltérést (4. táblázat). Ezt követően az éves trend-

hatás kiszűrésére ebben a vizsgálati sémában is kiszámoltuk a normált mutatót: az összevont napi átlagos április-májusi öngyilkossági számokat elosztottuk a teljes évre jutó átlagos napi öngyilkosságok számával. A vizsgált 21 évben ennek a mutatónak az átlaga 1,14 volt, a választási években 1,15, míg a nem választási években 1,13. Bár a választási években valamennyivel magasabb volt ez az indikátor, a különbség ebben az esetben sem volt szignifikáns (4. táblázat). Az ANOVA-próbát a robosztusabb Welch-próba is megerősítette ($d = 0,345$; $p = 0,572$).

4. táblázat. A havi öngyilkosságok alakulása az áprilisi és májusi hónapokban a választási és a nem választási években

		Átlag	Standard hiba	F	Sig.
Öngyilkosságok száma	Nem választási év	9,48	0,43	0,069	0,796
	Választási év	9,72	1,01		
Öngyilkosságok száma normálva	Nem választási év	1,13	0,02	0,381	0,545
	Választási év	1,15	0,03		

4. Megbeszélés

Eredményeink azt mutatták, hogy az 1990 óta történt hazai parlamenti választási napokon (12 alkalom) az öngyilkosságok száma *magasabb* volt, mint a nem választási márciusi-áprilisi-májusi vasárnapokon, de a különbség nem volt szignifikáns. Nem jelentkezett továbbá az öngyilkosságok számának változása (csökkenés vagy emelkedés) a választások *előtti és utáni hét napjain sem*. Ezt a vizsgálatot azért tartottuk szükségesnek elvégezni, mert ha a választás napján nem is láthattunk csökkenést, kíváncsiak voltunk, hogy talán a választás napjához közeli napokban észlelhető volt-e valamilyen mértékű „mozgás” akár a tendencia szintjén is? A választás körüli napokban azonban semmilyen irányú változást sem találtunk. Végül vizsgálatunk szerint nem volt kimutatható az öngyilkossági esetek számának csökkenése az országgyűlési választások *két hónapjában* (április-május) a többi, nem választási év azonos hónapjainak öngyilkossági eseményeivel összevetve sem. E három eredmény azt jelenti, hogy vizsgálatunk hazai viszonyok között nem támasztotta alá a társadalmi integráció fokozódását a parlamenti választások idején, így a Phillips-féle death-dip effektust sem észleltük.

Eredményeink interpretálása csak spekulatív lehet. Nem kétséges, hogy az Amerikai Egyesült Államok társadalmi szerkezete lényegesen eltér Magyarországtól, ezen belül a választási folyamat is különbözik a hazaitól. A társadalmi integrációt két eltérő oldalról erősítheti a választási hangulat. Egyrészt a választást krízisként élheti meg egy társadalom, másrészt ünnepként. Véleményünk szerint a választás kapcsán inkább utóbbi hatás jelenhet meg. A választási részvételi szint és a politikai érdeklődés között nincs jelentős különbség az amerikai és magyar társadalomban. A polarizáció is nagyon magas mind a két országban. Ugyanakkor az USA-ban ez inkább a pártok mezőjében jelenik meg, és kevésbé a szavazók szintjén, Magyarországon viszont mind a pártok, mind a szavazók esetében jól megfigyelhető a polarizáció. Egy politikai szempontból erősen polarizált társadalmi környezetben pedig nem várható el, hogy egy társadalmi esemény ünnepként jelenjen meg, ebből következően az sem várható el, hogy a társadalmi integrációt akár időlegesen is, de erősítse. Véleményünk szerint, ez az oka annak, hogy Magyarországon a választásokkal kapcsolatban nincs szignifikáns elmozdulás az öngyilkosságok számában.

Irodalom

- Billier, W.A. (1977). Suicide related to the assassination of President John F. Kennedy. *Suicide and Life Threatening Behavior*, 7(1), 40–44.
- Boor, M. (1981). Effects of United States presidential elections on suicide and other causes of death. *American Sociological Review*, 46, 616–618.
- Boor, M. (1982). Reduction in deaths by suicide, accidents, and homicide prior to United States presidential elections. *Journal of Social Psychology*, 118, 135–136.
- Boor, M., & Fleming, J.A. (1984a). Reductions in suicide and accident levels prior to presidential elections are independent of unemployment effects. *Journal of Social Psychology*, 124, 119–121.
- Boor, M., & Fleming, J.A. (1984b). Presidential election effects on suicide and mortality are independent of unemployment rates. *American Sociological Review*, 49, 706–707.
- Classen, T. J., & Dunn, R.A. (2010). The politics of hope and despair: The effect of presidential election outcomes on suicide rates. *Social Science Quarterly*, 91(3), 593–612.
- Durkheim, E. (1897/1982). *Az öngyilkosság*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó
- Halbwachs, M. (1930). *Les causes du suicide*. Paris: Alcan
- Lester, D. (1990). Suicide and presidential elections in the USA. *Psychological Reports*, 67(1), 218.
- Mäkinen, I.H. (2000). Eastern European transition and suicide mortality. *Social Science and Medicine*, 51, 1405–1420.
- Phillips, D.P. (1970). Death day and birthday: An unexpected connection. In J. Tanur (Ed.), *Statistics: Guide to the unknown* (52–65). San Francisco: Holden Day
- Phillips, D.P., & Feldman, K.A. (1973). A dip in deaths before ceremonial occasions: Some new relationships between social integration and mortality. *American Sociological Review*, 38, 678–696.

- Wasserman, I.M. (1983). Political business cycles, presidential elections, and suicide and mortality patterns. *American Sociological Review*, 48, 711–720.
- Wasserman, I.M. (1984a). The linkage of United States presidential elections, unemployment changes, and reductions in suicide, accident, and homicide rates. *Journal of Social Psychology*, 124, 115–117.
- Wasserman, I.M. (1984b). The nonreduction of suicide levels prior to presidential elections. *Journal of Social Psychology*, 124, 123–125.
- Zonda T. (1995). *Öngyilkos nép-e a magyar?* Budapest: Végeken Alapítvány
- Zonda, T. (2013). A magyar öngyilkossági ráta csökkenésének lehetséges okai. In M. Filó (szerk.), *Halálos bűn és szabad akarat. Öngyilkosság a jogtudomány tükrében* (138–150). Budapest: Medicina Kiadó

Köszönetnyilvánítás

Köszönetünket fejezzük ki a Központi Statisztikai Hivatalnak, hogy az adatokat rendelkezésünkre bocsájtotta.

Szerzői munkamegosztás

Első és másodszerző nem először dolgozott együtt, munkájuk rangsorolása jelen esetben is elég nehezen szétválasztható. Első szerző a matematikai statisztikai vizsgálatokat végezte, a másodszerzővel együtt értelmezték, utóbbi találta meg és szerezte be a küllhoni irodalmat és a hazai adatbázist. A harmadik szerző a szakirodalom fordítási munkáiban vett tevékenyen részt.

The effect of the parliamentary election on suicide rate in Hungary

KMETTY, ZOLTÁN – ZONDA, TAMÁS – TÓTH, MÓNICA DITTA

Background: Durkheim's hypothesis that the degree of social integration affects the propensity to commit suicide has generated an active empirical research agenda for more than a century. He argues that individuals who are only loosely connected to other members of society are at increased risk for suicide. He also contends that an individual who is integrated into his/her society must be involved with its ceremonies. Phillips stated that presidential elections serve as such integrating event, because there are fewer deaths than expected before the presidential election in the USA. He named the phenomenon as death-dip effect. Others also conclude that presidential elections serve as an integrating force and in the time of the presidential election, the suicide rate also decreased in the USA, while others heavily debated this notion. To the best of knowledge, similar studies have not been performed in countries other the United States. *Aim:* The authors of the present study intended to examine the above associations in the Hungarian context. *Method:* Number of

suicides in the two months of the parliamentary elections in Hungary was compared to the number of suicides in the same months in non-election years. Number of suicide events in the pre- and post-election weeks and on the days of the elections were also investigated. Considering the disputes on the accuracy of the adequate methodology, several different statistical approaches (ANOVA, Poisson modell, time-series analysis) were employed in this study. *Results:* No decrease of suicide events was found in the months of elections compared with the suicide rates of the same months from years without elections. Further, no differences was found in the number of suicides in the pre- and post-election weeks. Finally, the number of suicides on the day of elections also did not differ statistically from the numbers derived from non-election years. *Conclusions:* The authors were not able to confirm the presence of the death-dip phenomenon in the Hungarian context.

Keywords: social integration, death-dip phenomenon, suicide, parliamentary elections, Hungary